

Science series

Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

KIN Journal, Volume 2, Issue 1, 2016

Научна поредица

Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

KIN Journal, Том 2, брой 1, 2016

ISSN 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Evgeny Koev

New Discoveries Related to Ivanovo Rock Monastery

Pages: 91-99

Евгени Коев

Нови открития, свързани с Ивановските скални манастири

Страници: 91-99

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/2_1/11-KIN-2-1-2016.pdf

Поредицата се издава със съдействието на:
Институт по математика и информатика при БАН
Съюз на учените в България, клон Велико Търново

Материалите в сборника са обект на авторско право.

Разрешение за направа на електронни или хартиени копия на част или на цяла публикация за лично или обучително ползване се предоставя без заплащане, при условие, че копията не са направени или разпространявани с цел печалба или търговска изгода и че копията са съпроводени с това съобщение и пълно цитиране на първата страница. За копиране под друга форма, за препубликуване или публикуване на сървъри се изисква предварително специално разрешение и/или заплащане.

Том 2, 2016, ISSN 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научни редактори:

проф. д-р Петко Ст. Петков, доц. д-р Галина Богданова

Технически редактори:

гл. ас. д-р Стефка Кънчева, ас. д-р Николай Ноев, Паскал Пиперков

© Авторски колектив, 2016

Издавателство:

Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков”, гр. Велико Търново

The book is published with the assistance of:

Institute of mathematics and informatics at BAS

Union of scientists in Bulgaria, Veliko Tarnovo branch

This work is subject to copyright.

Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or classroom use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

Volume 2, 2016, ISSN 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors:

Prof. Phd. Petko St. Petkov, Assoc. prof. Phd. Galina Bogdanova

Copy editors:

Assist. prof. Phd. Stefka Kancheva, Assist. prof. Phd. Nikolay Noev, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2016

Publisher:

Regional public library “P. R. Slaveykov”, Veliko Tarnovo

СЪДЪРЖАНИЕ / TABLE OF CONTENT

Предговор / Preface.....	5
Съдържание / Table of Content	9
<i>Петко Ст. Петков</i>	
Уста Колю Фичето – Архитектурният гений на българското възраждане.....	11
<i>Petko St. Petkov</i>	
Master Kolyo Ficheto – Architectural Genius of Bulgarian Renaissance.....	11
<i>Галина Богданова</i>	
Нови интердисциплинарни методи и технологии в областта на културно-историческото наследство	14
<i>Galina Bogdanova</i>	
New Interdisciplinary Methods and Technologies in the Field of Cultural and Historical Heritage	14
<i>Мирко Робов</i>	
Човешко изображение върху сграфито съд от югоизточния сектор на Трапезица	29
<i>Mirko Robov</i>	
Human Image on Sgraffito Court of Southeastern Sector of Trapezitsa.....	29
<i>Даниела Атанасова</i>	
ATHENA Plus – Агрегатор на добри дигитални практики в европейската култура	34
<i>Daniela Atanassova</i>	
ATHENA Plus – Good Digital Practices Aggregator in European Culture	34
<i>Николай Ноев, Галина Богданова</i>	
Онлайн платформа за представяне на обекти на културно-историческото наследство от тип камбани.....	40
<i>Nikolay Noyev, Galina Bogdanova</i>	
Online Platform for Presentation of Bell Objects in the Field of Cultural and Historical Heritage	40
<i>Михаела Кръстева</i>	
Технологичен напредък в изкуството на XXI век и влияние върху артистите.....	50
<i>Mihaela Krasteva</i>	
Technology Advance in 21st Century’s Art and Its Influence on Artists	50
<i>Невена Джуркова</i>	
Примери и възможни приложения на идеята за изработване на 3D проект на църквата „Св. Преображение Господне” в Преображенския манастир	62
<i>Nevena Dzhurkova</i>	
Examples and Applications of the Idea of Making a 3D Project of the Main Church of Monastery of the Holy Transfiguration of God	62

<i>Гита Сенка, Сандра Плата, Мария Монова-Желева, Янислав Желев, Детелин Лучев, Десислава Панева-Маринова</i>	
Технологично-разширено преподаване на точна наука чрез изкуство.....	75
<i>Gita Senka, Sandra Plota, Maria Monova-Zheleva, Yanislav Zhelev, Detelin Luchev, Desislava Paneva-Marinova</i>	
Technology-enhanced Teaching of Exact Science through Art.....	75
 <i>Мирена Тодорова</i>	
Дигитален маркетинг в полза на културно-историческото наследство.....	80
<i>Mirena Todorova</i>	
Digital Marketing for the Benefit of Cultural and Historical Heritage	80
 <i>Негослав Събев</i>	
Пътешествие във виртуалния свят без монитор и мишка	86
<i>Negoslav Sabev</i>	
A Journey through the Virtual World without Monitor and Mouse	86
 <i>Евгени Коев</i>	
Нови открития, свързани с Ивановските скални манастири.....	91
<i>Evgeny Koev</i>	
New Discoveries Related to Ivanovo Rock Monastery	91
 <i>Георги Георгиев, Трифонка Попниколова, Марияна Георгиева-Гроссе</i>	
Проучвания на просветното дело в края на миналото столетие за регион Велико Търново (частен архив).....	100
<i>Georgi Georgiev, Trifonka Popnikolova, Mariana Georgieva-Grosse</i>	
Studies of Educational Work at the End of the Last Century in region Veliko Tarnovo (private archive).....	100
 <i>Паскал Пиперков</i>	
Проучвания на места, свързани със св. Иван Рилски. Хронология на Поклонническия поход „Св. Иван Рилски” 2015.....	117
<i>Paskal Piperkov</i>	
Studies of Places, Related to St. John of Rila. Chronology of the Pilgrimage March “St. John of Rila” 2015	117
 <i>Елена Шатко</i>	
Церковные колокола XVI-XIX веков: культурно-историческое наследие западной Беларуси	127
<i>Elena Shatko</i>	
Church Bells of XIV-XIX Centuries: The Cultural and Historical Heritage of the Western Belarus.....	127

НОВИ ОТКРИТИЯ, СВЪРЗАНИ С ИВАНОВСКИТЕ СКАЛНИ МАНАСТИРИ

/ИЗЯСНЯВАНЕ ОБХВАТА, ОСОБЕНОСТИТЕ И ЗНАЧИМОСТТА НА МАНАСТИРСКИЯ
КОМПЛЕКС „БЕЛБЕРНИЦАТА”¹ /„СВ.ПРЕОБРАЖЕНИЕ”/ ПРИ С. ИВАНОВО, ОБЛ.
РУСЕНСКА/

Евгени Коев

Професионална гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон”, Велико Търново

NEW DISCOVERIES RELATED TO IVANOVO ROCK MONASTERY

/CLARIFY THE SCOPE, CHARACTERISTICS AND SIGNIFICANCE OF THE MONASTERY COMPLEX
“BELBERNITSATA” /“ST. TRANSFORMATION”/, NEAR VILLAGE IVANOVO, ROUSE REGION/

Evgeny Koev

Professional high school of tourism “Dr. Vasil Beron”, Veliko Tarnovo

Abstract: The rock monastery “Belbernitsata” in village Ivanovo so far is only marginally mentioned in the study of Ivanovo rock monasteries. After the description of “two caves” by Karel Shkorpil information about “two other churches” by Asen Vasilev and general notice of the mural by L. Mavrodinova in Subsequent research and even general descriptions of this complex are lacking. After the observations in the area and conducted a detailed mapping of the central part of object of cavers from SC “Dervent” and young people from Student Speleoclub at PHST “Dr. V. Beron” - Veliko Tarnovo present realistic architectural and spatial reconstruction of the central part the rock cloister. Continues research in the area is complementing the information on the place and importance of the monastery, among other rock monasteries near the area of “Pismenata”. Once again confirms the thesis that here was a cave and rock church “St. Transfiguration” carved by Patriarch Joachim I of Tarnovo and his students.

Keywords: Ivanovo rock monasteries, Belbernitsata, Patriarch Joachim I, rock church “St. Transfiguration”, rock cell, Ivanovo wall paintings

Резюме: Скалната обител „Белберницата” при с. Иваново до този момент остава в периферията при изследването на Ивановските скални манастири. След описанието на „двете пещери” от Карел Шкорпил, сведенията за „други две църкви“, от Асен Василиев и общото известие за част от стенопис, от Л. Мавродинова, по-сетнешни изследвания и дори общи описания на този комплекс липсват. След проведените наблюдения в района и осъщественото подробно картиране на централната част на обекта от спелеолози от ПК „Дервент” и младежи от Ученически спелеоклуб при ПГТ „Д-р В. Берон” – В. Търново се представи реалистична архитектурно-пространствена възстановка на централната част на скалната обител. Продължилите изследвания в района допълват информацията за мястото и значението на манастира, сред останалите скални обители в района на местността „Писмената”. За пореден път се

¹ Името „Белберница“ в заглавието и при някои пояснения е използвано условно!

потвърждава тезата, че именно тук е била пещерата и скалната църква „Св. Преображение“ изсечени от патриарх Йоаким I, Търновски и неговите ученици.

Ключови думи: *Ивановски скални манастири, Белберницата, патриарх Йоаким I, скална църква „Св. Преображение“, скална килия, Ивановски стенописи*

Ивановските скални манастири се намират между съвременният град Русе и средновековния град Червен, източно от днешното с. Иваново. Скалният манастирски комплекс в местността „Писмената“ е най-големият в сравнение с подобните, средновековни обители известни в България. За разлика от традиционните манастирски комплекси, който се състоят от църква, параклис, жилищна монашеска и обща част, Ивановският манастирски комплекс представлява сложна система от скални църкви, параклиси, килии, издълбани в скалите на няколко етажа и простиращи се на стотици метри дължина в каньона на река Русенски лом. Въпреки многобройните изследвания и научен интерес към тези обекти, все още съществуват редица празноти в познанието ни, съответно в точната ни представата за този уникален средновековен духовен и културен център. Приема се, че комплексът е населен с монаси най-късно през 10-11 в. и е обитаван до края на 17-18 в. Изключителен разцвет скалните обители имат през 13-14 в. по време на второто българско царство, когато са подпомагани щедро от царската фамилия и някой от българските патриарси. Приема се, че по време на апогея си, религиозният комплекс, обхваща около 40 скални църкви и параклиси, и към 300 монашеските килии и другите помещения. Към настоящият момент обаче, въпреки работата на поредица известни изследователи в района на обителта, манастирския комплекс не е подробно проучен, картиран и описан, по отношение на архитектурата и обхвата му. Съществуват различни схващания за това какво представляват Ивановските скални манастири – един манастирски комплекс или няколко скални манастира. Има различия дори за приложението на отделните култови сгради, дали те са представлявали църкви или параклиси. Поради посочените причини днес все още нямаме реална и точна представа, какво наистина е представлявал в своята цялост, този уникален средновековен, скален комплекс. Известно е, че целият ансамбъл обхваща няколко териториално обособени скални манастира, повечето от които са в местността „Писмената“ (фиг. 1). Известните до този момент, частично проучени и описани обители в тази местност от запад на изток са: „Белберницата“, „Затрупаната църква“ („Св. Архангел Михаил“), „Кръщелнята“, „Господев дол“ и „Съборената църква“ („Св. св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“). Югозападно от тях, на отстрани бряг на реката е „Църквата“ („Св. Богородица“), а югозападно от нея е „Стълбицата“ (Йорданов 2009: 17).

Скалният манастирски комплекс „Белберницата“ /от bel – обратно и ber – две стаи, обратните, напречните две стаи, бел – ЕК/ или „Берберницата“, както е спомената от някой автори /от бербер- бръснар, бръснарницата, бел- ЕК/ при с. Иваново, Русенска област, е сред най-малко изследваните и описвани скални обекти от обширния скален монашески комплекс в района на местността „Писмената“. Обителта заема най-западните части в разглеждания район и за разлика от останалите скални манастири, изсечени преобладаващо в отвесни скали, „Белберницата“ е ситуирана в стръмен, обрасъл в драка, тръни и келяв габър склон, оформящ стръмно с южно изложение амфитеатрално понижение, с отделни скални пасажи и единични скали. За първи път сведения за обителта дава Карел Шкорпил в известният си труд „Опис на старините по течението на Русенски лом“. На стр. 146 авторът дава най-пълното и подробно, познато ни до момента описание с карта на обекта: „...на североизток ... , има

две пещери „Белберницата“: северната (А) е отворена към югоизток Южната част (В) е отворена към изток, с едно легло (IV) край задната и стена Пред входа в южната килия, от ляво, има един пизюл (V), а от дясно – една пейка (VI), сечена във вид на ниша, с една подпорка за крака.” (Шкорпил 1914: 146).

Фигура 1. Карта на Белберницата, местност Писмената

При сравнение на данните от описанието с местоположението и плана на обозначения в района обект, наред със сходствата се констатират и редица несъответствия.

Другото, сравнително по-пълно описание на скалната обител е от 60-те год. на XX век, дело на Асен Василиев, който също прилага схема на обекта. Цялата информация от него е следната: „Други две църкви, свързани една с друга (обр. 12), могат да се видят на около 50 крачки по-назад от „Затрупаната църква“. В тях личат тук-там малки следи от варова мазилка, а на едно място се е запазила най-горната част от един стенопис, широк 1.40 м., с червена рамка и тъмносиньо небе. Вижда се и горната част от охров нимб и част от кафяви коси на едро изрисувана глава.”

Към тази група църкви може да се нареди и най-западното малко помещение (обр. 13), което ще да е било вероятно малък, изкуствено изрязан в скалата параклис. В него личат остатъци от варова мазилка и две малки стенописни изображения в югоизточния ъгъл-ниша, едното от които представляло светец и е напълно унищожено, а другото се вижда, че е Разпятието” (Василиев 1953: 21-22).

Описание на стенописите в „Белберницата“ прави Л. Мавродинова, като ги датира от XIII в. и описва единствено две сцени, запазени частично, като фрагменти. Едната сцена авторката я определя като светителско изображение на северната стена на църквата, на „светец с кафяви коси и огромен, около 60 см. в диаметър нимб. Втората сцена, намираща се на източната стена в една малка, леко закръглена килия (около 3 на 2.5 м.) представляваща „Разпятие“ само с Богородица и Йоан Богослов (Мавродинова 1994: 175-202).

Всички останали автори, разглеждащи Ивановските скални манастири, се задоволяват единствено със споменаване на скалния комплекс „Белберницата“ или „Берберницата“, като посочват нейното местоположение спрямо останалите обекти или изобщо не споменават за обителта (Трантеев 2008: 13-14, Бичев 1965, и др.).

След продължително събиране и изследване на цялата информация, публикувана в различни издания за Ивановските скални манастири, през 2014 г. спелеолозите от ПК „Дервент“ и младежи от Ученически спелеоклуб „Проф. Р. Попов“

при ПГТ „Д-р. В. Берон”, В. Търново проведеха първите целенасочени теренни изследвания с цел подробно картиране на „Белберницата”. Проведени са предварителните теренни обхождания и последващи допълнителни проучвания на района. В продължение на два дни екипът успя да локализира местоположението и да картира централната част на скалната обител. За първи път се установи, че освен двете ясно оформени, скалноизсечени помещения – ниши, съществува и естествена пещера, оформяща допълнително помещение със старателно оформени елементи и всичания на места. Установи се и съществуването на друго, скално изсечено помещение, намиращо се западно от първите, което в началото бе припознато като споменатия от А. Василиев, скален параклис. При подробното разглеждане на изследвания обект и сравнителния анализ на съществуващият в действителност, и този познат ни от досега съществуващите описания, се стигна до определени съждения и констатации. Откриха се несъответствия с описанията на К. Шкорпил, които са видими и вероятно същите са подтикнали добрия познавач на Ивановските скални манастири – А. Василиев, да се въздържа от употреба на наименованието „Белберницата”, а да използва общото „други две църкви”. Като обобщение на анализа на приложения план и описание на „Белберницата” от К. Шкорпил, трябва да подчертаем, че проучената от него скална обител не отговаря на описаната от А. Василиев и изследвания от нас скален комплекс. Възниква въпросът дали е възможно К. Шкорпил да е допуснал толкова груби неточности при описанието на обекта, което не се струва невъзможно. Най-вероятно локализираната и описана от Шкорпил скална църква е с друго местоположение, което трябва тепърва да се установи. В този ред на мисли изследваната от нас обител, локализирана от А. Василиев, се явява друга, различна от „Белберницата” и шеста по-ред от сега известните ни, описани в местността „Писмената” скални обители.

Анализът на сведенията, дадени от А. Василиев, също показва известни отклонения на описанието и приложения план със съществуващият на място обект. При плана на Василиев липсва съществуващата естествена пещера, със следи от допълнителна обработка, чиито вход е между двете издялани скални ниши. Информацията за съществуването на скалноизсечен параклис от западната страна на църквите е също подвеждаща и неточна, поради неотбелязването на още една скално изсечена килия, също от западната страна, но в непосредствена близост на „църквите”. При общото изследване на района се стигна и до още една констатация, че изследваната обител с централна част от оформени скални ниши, скална църква и пещера, е обхващал значително по-голям район от съществуващи, вероятно единични изградени в намиращите се в района скални цепнатини и пещерички или от лек материал килии, което ще рече, че скалният манастир за разлика от останалите обители от групата на Ивановските скални манастири е представлявал поне в началото анахоретски тип манастир, за разлика от останалите, които можем да определим като общежителни.

Фигура 2. План на двете свързани църкви със стенописа с голяма глава

Имайки предвид всички споменати неточности считаме за необходимо да се подчертае, че името „Белберница“ и „Берберница“ е използвано условно в заглавието на нашата работа, единствено за удобство и за ориентация на черпещите информация по темата. В същото време трябва да се направи уточнението, че разглежданата обител е не някоя друга, а именно основания от Св. Патриарх Йоаким I и неговите ученици, манастир Свето Преображение, каквито аргументи са посочени по-долу.

След проведеното подробно картиране на централната част на храмовия комплекс (фиг. 2), се отличиха основните помещения с всечени допълнително елементи, даващи информация за общото и конкретно им предназначение или подсказващи за евентуалното им използване. Беше установено, че като цяло скалният комплекс е формиран на основата на съществуващи в непосредствена близост, една по-голяма, от изток и една по-малка пещера, развиващи се в скалния масив, и със съществуващи първоначално скални ниши в привходната част на голямата пещера. Извършените скални всичания са довели до оформяне на сравнително просторна скална църква в източната част на привходните части със съществуващ естествен комин – отдушник. В централната част е другата голяма скалноизсечена ниша, която вероятно е използвана за общи цели, вероятно магерница. Между двете големи ниши е отворът на прилично голяма, суха пещера, в по-светлата част на която, съществува добре оформено скално легло, а малко по-навътре има следи от изсечени жлебове, вероятно за монтиране на лавици за поставяне на храна, съдини, а вероятно и за книги. В най-западната част, в непосредствена близост и обърната с входа на изток е добре оформена скална килия. От източната страна на килията, както и в северната страна на централната ниша има естествени тесни пещерни разклонения, вероятно използвани за помощни помещения.

Изключителен интерес представлява скалната църква с оформен скален престол в рамкиращия западния край на църквата скален стълб и с изключително старателно

оформеното скално ложе-алков, за свети мощи, в северозападната част на църквата, което за първи път бе описано от нас (фиг. 3). Изработено точно да осигури пространство за ракла със свети мощи, със старателно оформени „подпорка“, за удобство на коленичилите за молитва, над нея „первазче“ за полагане на ръцете на молещия се и с оформени от двете му страни издатини рамкиращи цялостно олкова. Установените в църквата два фрагмента от тънки керамични тухлички са допълнително свидетелство, че разглеждания скален храм не е от бедните и с незначителни храмове, а е един от богато изградените и с особено значение и място обители в района.

Фигура 3. Скално ложе за свети мощи и скален престол

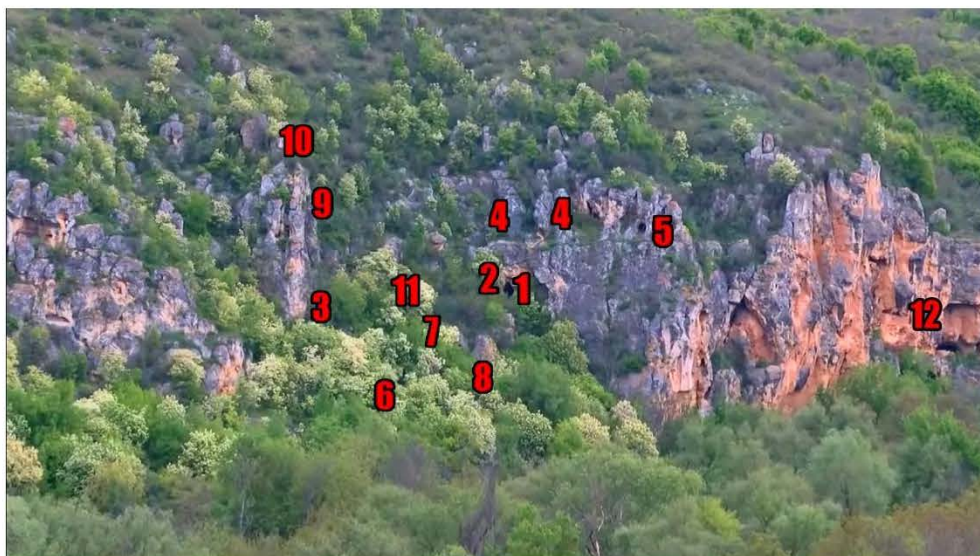
Проучването и анализът на детайлно картирания в централната му част комплекс ни даде основание да издигнем аргументирано тезата, че проучения от нас скален манастирски комплекс е нелокализираната до този момент, известна ни от житието на Св. Йоаким I „пещера и скална църква Св. Преображение“, издълбани от първия търновски патриарх и неговите ученици.

Представената теза провокира и продължаването на детайлното картиране на обекта, което да ни даде достатъчно основание да бъде направен опит за възстановка на цялостния вид на средновековния манастир, който както бе отбелязано по-горе от установеното от нас може да се определи като анахоретски тип обител. За продължаване проучванията се проведеха допълнителни обхождания в района, локализиране и допълнително картиране на неописани до момента обекти. Обходен и проучен бе почти изцяло затвореният между два скални масива южен стръмен, труднодостъпен, обрасъл с тръни, шипка и келяв габър склон, в източния масив на който е скалната църква и ниши описани по-горе. По предварителната информация до комплекса има достъп единствено отдолу, от юг, в момента по тясна и стръмна пътека. Изкачвайки се по пътеката, достигайки до неголям скален венец се локализираха в югоизточния край на венеца, скално изсечени стъпала оформящи своеобразен подход нагоре, а в дясно, източно над тях, заравнена скална площадка. Обстойния оглед и посетения цялостен анализ на събраните данни ни навеждат на мисълта, че в този участък се е намирала долната, южна порта на манастира. Към тази теза ни подтикна и установеното наличие на няколко, до сега 5, старателно издълбани на различни места, скални жлеба, с височина от около 100–120 см., ширина около 20 см. и дълбочина 35–

40 см. в скалната основа източно от стъпалата, който според нас са служили за изграждане на оградни стени затварящи пространството на обителта между скалните отвеси в тази ниска и най-достъпна част от юг.

Над скално изсечените стъпала, север – северозападно и на около 5–6 м. над тях локализирахме описаната от Асен Василиев скална ниша /според Василиев – малък параклис/ с фрагменти от стенописи. Нишата е издялана старателно в предварително съществуваща малка пещера, чието естествено продължение продължава в северозападния ъгъл на нишата. Има грижливо заравнени стени, под и таван без допълнителна украса, вероятно поради неустойчивия лесно ронещ се скален материал особено на западната и северната стена. В югоизточния ъгъл на нишата е старателно издълбана молитвена ниша, в която е запазен почти наполовина стенопис представляващ разпятието с две фигури под него. В ляво от молитвената ниша на съседната стена и на височината на молитвената ниша е съществувал друг стенопис, силно обрушен, със запазени само отделни части и фрагменти, в левите долен и горен ъгъл, който в момента е трудно да бъде точно определен каква сцена или кого изобразява. Пред нишата е оформена старателно, сравнително просторна скална площадка с размери около 3 на 3 м., която е давала възможност за съществуване на навес или допълнително помещение изградено от лека конструкция, което подсказват издълбаните в скалата жлебове за отвеждане на атмосферната и стичащата се по скалата вода. Скалната площадка е била свързана чрез дървен мост, с оформена в склона на запад, в посока на скалната църква на места изсечена в скалата пътека. Подобни заравнености оформящи скална площадка с пътека под нея локализирахме и на едно следващо по-високо ниво западно от централната част на манастира.

Обширна скална площадка, оформяща различни нива, с редица всичания за монтиране на дървени конструкции, установихме над централните скалните ниши и църква. Огледът и анализа на събраната информация подсказва оформянето в тази част на поредица от монашески килии, а вероятно и на други по-големи манастирски помещения за общо ползване. На същото ниво съществуват и две малки пещерички, със следи от всичане на жлебове и малки ниши, явно използвани за монашески килии. Липсата на възможност до сега да извършим подробно картиране на въпросната площадка и заличените в известна степен всичания, към момента не дават възможност за опит за подробна възстановка. Изключителен интерес на това горно ниво, представлява констатирания овален отвор издълбан през скалите, даващ възможност за продължаване на движението на човек по скален корниз в североизточна посока, с изсечена пейка до него, многобройни цилиндрични врязвания и изсечени жлебове за преградна дървена конструкция. Категорично скалния отвор може да бъде определен като порта, оформяща горния, североизточен край на обителта. От запазените всичания може да се заключи, че отворът е бил затварян от дървената врата, ограничаваща влизането в манастира, а многобройните цилиндрични всичания свидетелстват за използването им за закрепване на факли или борина за осветяване в тъмната част от денонощието, което наред със съществуващата изсечена скамейка, навежда на мисълта за постоянна охрана на портата, следователно и на обителта. В северозападна посока отвесно спускащите се скали явно оформят границите в тази посока на манастира. Съществуващите заравнени площадки в тази част и две по-малки хоризонтални ниши вероятно също са част от целия комплекс (фиг. 4).

Фигура 4. Териториален обхват на средновековният манастир „Св. Преображение“ основан от Св. Йоаким I, патриарх Търновски: 1. Скална църква с магерница и пещера; 2. Килия; 3. Игуменарница /скалната ниша със стенописите/; 4. Скална площадка с килии; 5. Горната /източната/ порта; 6. Долната /южната/ порта; 7. Площадка и жлебове; 8. Скални жлебове; 9. Площадки; 10. Хоризонтални ниши; 11. Скална площадка с пътека; 12. Манастир „Св. Архангел Михаил“ изграден по поръка на Св. Йоаким I

Допълнителните открития и описания за обхвата на скалната обител според нас още веднъж потвърждават значимостта, характера и особеностите на този средновековен манастир, за разлика от останалите скални манастири в района. Обхвата на обителта препотвърждава анахоретския и вид, която в последствие е прераснала вероятно в общежителен манастир с характерната организация и ред. Наличието на удобна, топла и суха естествена пещера, единствената в района на Ивановските скални манастири, даваща възможност за безпроблемно и безопасно настаняване на малко братство, с основание може да приемем, че е пещерата станала първоубежище на бъдещия български патриарх Йоаким I и неговото братство. Наличието на уникално, скално ложе за свети мощи, изработено с вещина и старание в притвора на скалната църква също можем да свържем най-вече със Св. Йоаким I. Локализираната от нас, спомената от Ас. Василиев като „малък параклис“, оформена с вещина и единствената със собствена стенописна украса ниша, можем да свържем също единствено с някой изключително вишестоящ духовник. Най-вероятно въпросната скална ниша да е била игуменарницата на обителта и напълно възможно това да е била специално оформената още приживе на патриарх Йоаким I, килия, на първооснователя и най-именит сред братството на Ивановските скални манастири, монах.

В заключение можем да изразим нашата увереност, че паметта на първият, канонично признат от целия православен свят български патриарх, Патриарх Йоаким I – Търновски, признат за един от петте световни християнски водачи, създателят на един от най-величествените скални монашески комплекси, този на Ивановските скални манастири, няма да бъде забравена. Неговият манастир, скалната църква „Свето Преображение“ със скално изсечено ложе за свети мощи и прекрасно оформената скална килия, макар и със силно фрагментирани стенописи, ще възвръщат славата си на

културно и духовно средище, източник на божия благодат и святост за всички православни християни.

Литература

1. **Ангелов, Никола.** Към историята на скалния манастир при с. Иваново, Археология, 1962, N 3, с. 45-51.
2. **Василев, Асен.** Ивановските стенописи, София : БАН, 1953.
3. **Йорданов, Ст.** Скалният манастир „Свети Архангел Михаил” при село Иваново, София: Импресарско-издателска къща ROD, 2004.
4. **Йорданов, Ст.** Архитектурно-пространствени и типологични особености на скалните обители по долината на р. Русенски Лом, И з в. на Исторически музей - Русе, V, 1998, с. 31-38.
5. **Мавродинова, Лиляна.** Стенната живопис на скалните църкви в лаврата „Архангел Михаил” при Иваново, Г о д. СУ „Св. Кл. Охридски”. Науч. център за славяно-визант. проучв. „Ив. Дуйчев”, [за 1988], 1991, с. 175-202.
6. **Коев, Евгени.** Кой е манастирът „Свето Преображение“ при Красен на Дунава, създаден от Свети Йоаким, патриарх Търновски? Известия на РИМ – Русе, книга XVIII, „Наследство и културен пейзаж”, Русе, 2015 г.
7. **Павлов, Пл, В. Грудков,** Призвани да просияят...В. Търново, 1999, с. 16-20.
8. **Шкорпил, Карел.** Опис на старините по течението на река Русенски Лом, София : Комисия за старини при Нар. археол. музей, 1914.

Евгени Петков Коев

*Професионална гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон”, Велико
Търново*

Велико Търново 5000, п.к. 548

e-mail: ev_koev@abv.bg,

тел: 088 97 101 88

**КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО:
ОПАЗВАНЕ,
ПРЕДСТАВЯНЕ,
ДИГИТАЛИЗАЦИЯ**

**Научна поредица, Том 2
<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>**

**Редактори:
Петко Ст. Петков и Галина Богданова
Издателство:
РНБ „П. Р. Славейков”
Велико Търново, 2016, ISSN 2367-8038**

**CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE:
PRESERVATION, PRESENTATION,
DIGITALIZATION**

Science series, Volume 2

**Editors: Petko St. Petkov and Galina Bogdanova
Publisher: Regional public library “P. R. Slaveykov”
Veliko Tarnovo, 2016, ISSN 2367-8038**